

Trije pomembni gozdarji med Pohorjem in Kozjakom: dr. Maks Wraber

V zadnjih letih obeležujemo različne stoletne jubileje, ki so svet, staro celino Evropo in nasploh razvoj človeštva v temeljih korenito zaznamovali. Obeležujemo stoletne jubileje nove ere, ki imajo še svoje živeče priče. Za gozdarstvo kot stroko in znanost so to časovni okvirji, kjer se že vidijo končni rezultati določenih odločitev v preteklosti. Odgovori na nove izzive s katerimi nas narava nenehno sooča so, poleg vidnega, tudi v zapisih, knjigah in izkušenih spoznanjih, ki so nastali skozi življenje z naravo in so v času in prostoru dobili svojo žlahtno patino.

V okviru lanskega slogana Tedna gozdov »ZNANJE ZA GOZD« smo se spomnili pomembnih mož, ki so sooblikovali razvoj gozdov na Pohorju in Kozjaku. Konec lanskega leta je bila v Pokrajinskem muzeju v Mariboru razstava z naslo-

vom »Trije pomembni gozdarji med Pohorjem in Kozjakom«, kjer so bile predstavljene življenjske poti **Franja Pahernika**, **Edvarda Pogačnika** in **Maksa Wraberja**. Zavod za gozdove Slovenije območni enoti Maribor in Slovenj Gradec ter Podravsko gozdarsko društvo so tako zaokrožili Teden gozdov v letu 2017, ki je bilo v znamenju slogana »Znanje za gozd«.

Razstava je bila posvečena trem pomembnim možem, ki so s svojim delom močno zaznamovali razvoj gozdov na Pohorju in Kozjaku, pa tudi širše v slovenskem in evropskem prostoru. V uvodnem nagovoru odprtja razstave jih je slikovito opisal vodja OE Maribor, mag. Jožef Mrakič, in razložil zakaj naslov razstave »Trije pomembni gozdarji med Pohorjem in Kozjakom«, čeprav je bil v resnici poklicno pravi gozdar samo Franjo Pahernik. Franjo Pahernik (1882-1976), Edvard Pogačnik (1877-1962) in dr. Maks Wraber (1905-1972) so delovali v približno istem obdobju 20. stoletja. Z svojim delovanjem, doprinosu k razvoju gozdarskega znanja in stroke, predvsem pa razvoja samih gozdov, so postavljali temelje sonaravnega gospodarjenja, po katerem slovenske gozdarje ceni tudi mednarodna gozdarska stroka.

V tej in sledečih številkah Gozdarskega vestnika bomo predstavili njihove življenjske poti - zanimive, različne, v svojih ciljih pa vendarle zelo podobne.

Maks Wraber

Maks Wraber (Slika 1) se je rodil v trdni kmečki družini na Preklovmu (Slika 2) na Kapli na Kozjaku leta 1905 kot peti izmed 11 otrok. Obsežno posestvo so upravljali stara mama Marija roj. Korman, ki se je na kmetijo priženila iz Činžata na Pohorju, ter oče Franc in mama Elizabeta, ki je bila doma iz sosednjih Lučan, danes Leutschach na Avstrijskem Štajerskem (Slika 3). Čas njegovega otroštva je bil prelomen čas pred 1. svetovno vojno, ko je Avstro Ogrsko že zajel val narodnostnih gibanj in sta bila slovenstvo in panslavizem v zamahu. Družina je bila v stiku z izobraženimi krogi lavantinske škofije, saj je bil

Slika 1: Maks Wraber (foto: zasebni arhiv T. Wraber)

Gozdarstvo v času in prostoru

njegov stric, očetov brat Maks, lavantinski stolni prošt in apostolski protonator. V letih 1912-1918 je obiskoval osnovno šolo v Ožbaltu ob Dravi. Pot ob divji soteski Čermenice, ki jo je prehodil tudi bos, mu je gotovo vtisnila v spomin mogočnosti naravnih sil vode in gozda. Po končani klasični gimnaziji v Mariboru (1918-1926) so domači pričakovali, da se bo odločil za duhovniški poklic in sledil istoimenskemu stricu, vendar je šolanje nadaljeval kot študent naravoslovja na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer 8.10.1930 tudi diplomiral.

Čas njegovega študija je prelomen čas razvoja novih vej v naravoslovnih znanostih. V botaniki se nakazujejo nove, specialistične smeri (morfologija, veda o vegetacijskih združbah), ki se začnejo uveljavljati v akademskih krogih (Slika 4 in Slika 5). Tako se tudi Maks Wraber v letih 1930 in 1931 v Münchnu specializira iz rastlinske organografije in strokovno izpopolnjuje pri rastlinskem morfologu prof. K. I. Goebllu, kjer po opravljenem velikem botaničnem praktikumu in doktorantskem tečaju pripravlja doktorsko disertacijo o mahovnem rodu *Riella* (Slika 6). Zaradi neugodnih finančnih razmer in smrti v gorah prof. F. Jesenka in profesorja K. Goeblla se je disertacija zavlekla. Doktoriral let je 24.06.1933 in opravil doktorski izpit in doktorsko disertacijo na

temo »Donos k poznavanju rodu *Riella*«. Njegova doktorska disertacija je bila prva disertacija s področja botanike na Univerzi v Ljubljani.

V tem času doživlja velike osebne preizkušnje. Nekaj časa je brezposeln in se preživlja in izpopolnjuje s svojimi lastnimi sredstvi. Med letoma 1931 in 1932 odsluži vojaški rok v Sarajevu. Prvo redno službo dobi leta 1934 v gimnaziji v Bjelovaru. Leta 1935 se poroči s svojo nekdanjo sošolko iz klasične gimnazije, Sabino Šonc. Leta 1937 nastopi službo na 3. državni realni klasični gimnaziji za Bežigradom, kjer poučuje vse do konca oktobra 1943. V letu 1943 mu umre žena Sabina in tako ostane sam s tremi majhnimi otroki. Zboli za hudim vnetjem nožnega živca in vojno pričaka doma oz. v bolnišnici. Kot pripadnik katoliškega svetovnega nazora je bil od 31.5.1945 – 22.2.1946 aretiran in zaprt zaradi idejnega nasprotovanja komunizmu. Lažne obtožbe, ki so vleklo senco nad njegovim delovanjem, niso obrodile sadu in s sklepom vrhovnega sodišča je bil 29.04.1946 oproščen vsake krivde in kazni. V letih 1947 in 1948 se je zaposlil kot profesor na gimnaziji v Kranju, kjer je spoznal svojo drugo ženo Stano Budič. Družina s 5 otroki (Anton Martin – kasnejši uveljavljen botanik

Slika 2: Preklova domačija (foto: zasebni arhiv L. Medved)

Gozdarstvo v času in prostoru

dr. Tone Wraber, Blaž Vladimir, Nežica Sabina ter Matjaž in Tomaž) si v 60. letih ustvari dom v Ljubljani.

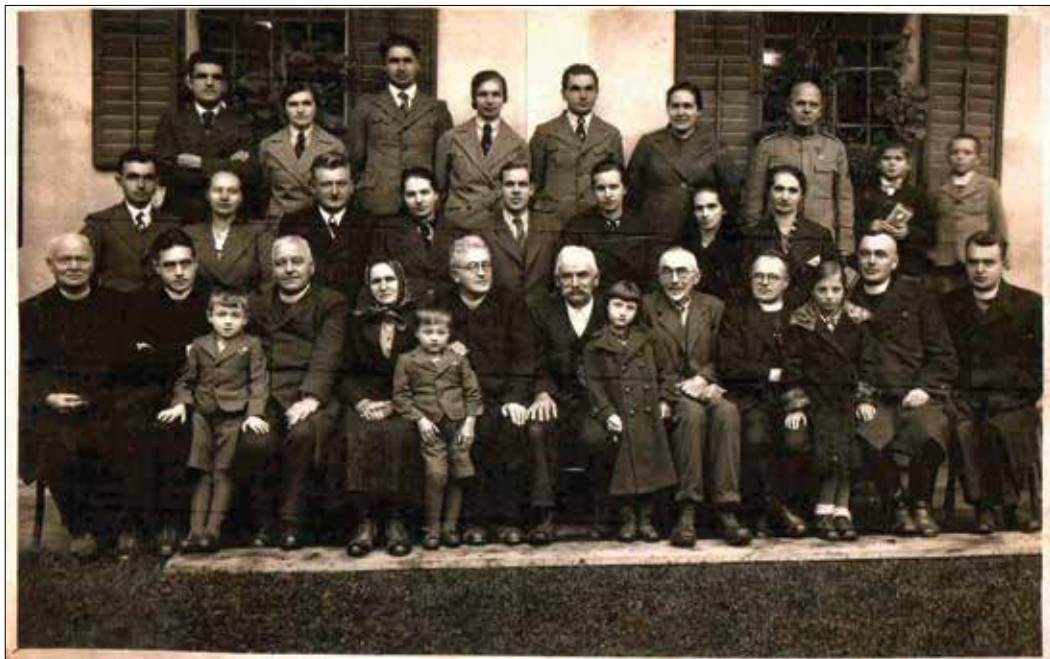
V zasebnih zbirkah, ki jih hrani Botanični vrt v Ljubljani in nekaj še tudi njegovi potomci, so ohranjene redovalnice in dnevniki. V svojih zasebnih redovalnicah je poleg ocen uporabljal tudi opisno ocenjevanje dijakov in skušal biti kar se da korekten in objektivni, čeprav je veljal za zelo strogega profesorja. Strog in pedanten je bil tudi do samega sebe. V ohranjenih dnevnikih so zapisani vsi izdatki in podrobnosti iz vsakdanjega življenja (Slika 7).

Njegov svetovni nazor in osebnost se v medvojnih in povojnih obdobjih zelo slikovito odražata. Kot je poudaril njegov sin Tone predvsem dve lastnosti: smisel za pošteno in temeljito delo ter njegovo ljubezen do narave in domovine. V skladu s svojim katoliškim svetovnim nazorom je idejno odklanjal komunizem. Sodeloval je v mednarodni akademski katoliški organizaciji »Pax romana«. Ker pa svoje nazorske usmeritve ni hotel vezati s politiko, se je že pred vojno odmaknil od radikalnih katoliških gibanj »bojujoče se cerkve«. Februarja 1941, še v času Jugoslavije, ga je svet Tehniške fakultete izvolil za honorarnega preda-

vatelja, kasnejša italijanska okupacijska oblast pa ga je tudi imenovala na to mesto. Obetala se mu je lepa univerzitetna kariera, pogoj pa je bil predavati v italijanščini. Kot velik domoljub je odklonil predavanja v italijanščini, čeprav je tekoče govoril tudi italijansko. Še naprej je študentom v slovenščini predaval predmet tehnična botanika do novembra 1943.

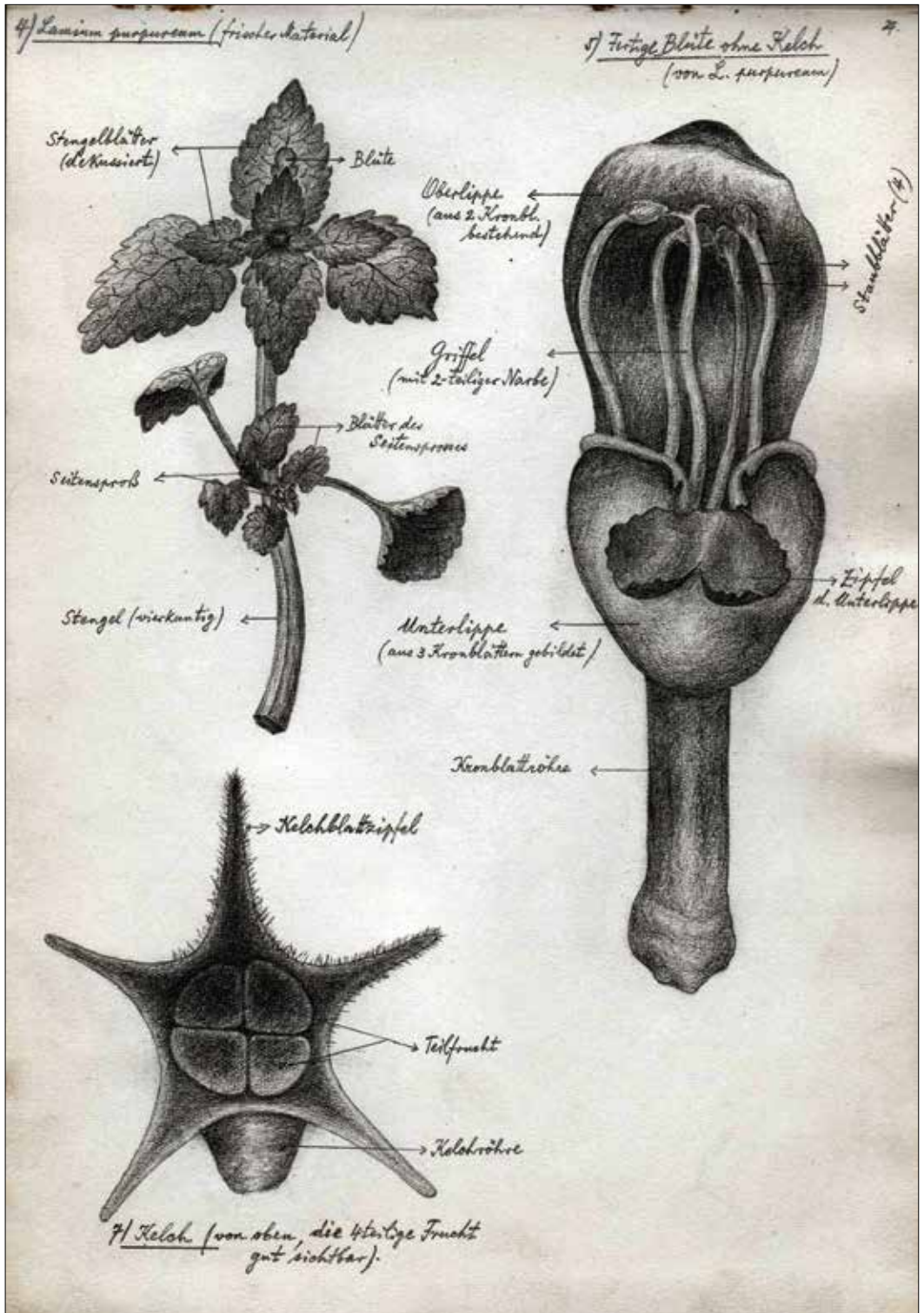
Poštenost do samega sebe in resnicoljubnost odločitev v skladu s svojimi prepričanji sta mu bili veliki vrline. V uveljavljanju in priznavanju strokovnih referenc pa zagotovo velika ovira. Ni bil servilni služabnik nikogaršnje oblasti in o stvareh na katere se je spoznal je govoril tako kot so v resnici bile. In bile so za mnogokoga neugodne. Znal pa je za to sprejeti tudi posledice. Kot je po spominih najmlajšega sina Tomaža zapisal v članku Peterlin: » Maksu Wraberju so včasih – dobronamerno ali hinavsko – dejali, da je bil žrtev tedanjega režima. Njegov odgovor na to je bil: »Človek ni nikoli žrtev režima, lahko je le žrtev lastnih napačnih odločitev«.

Njegove strokovne odločitve in usmeritve na prelomu svetovnih morij so odločilne za njegovo nadaljnjo raziskovalno usmeritev. Zastavil jo s

Slika 3: Preklova družina (foto: zasebni arhiv L. Medved)

Gozdarstvo v času in prostoru

Slika 4: Študijske prostorčne risbe in skice (foto: zasebni arhiv T. Wraber)

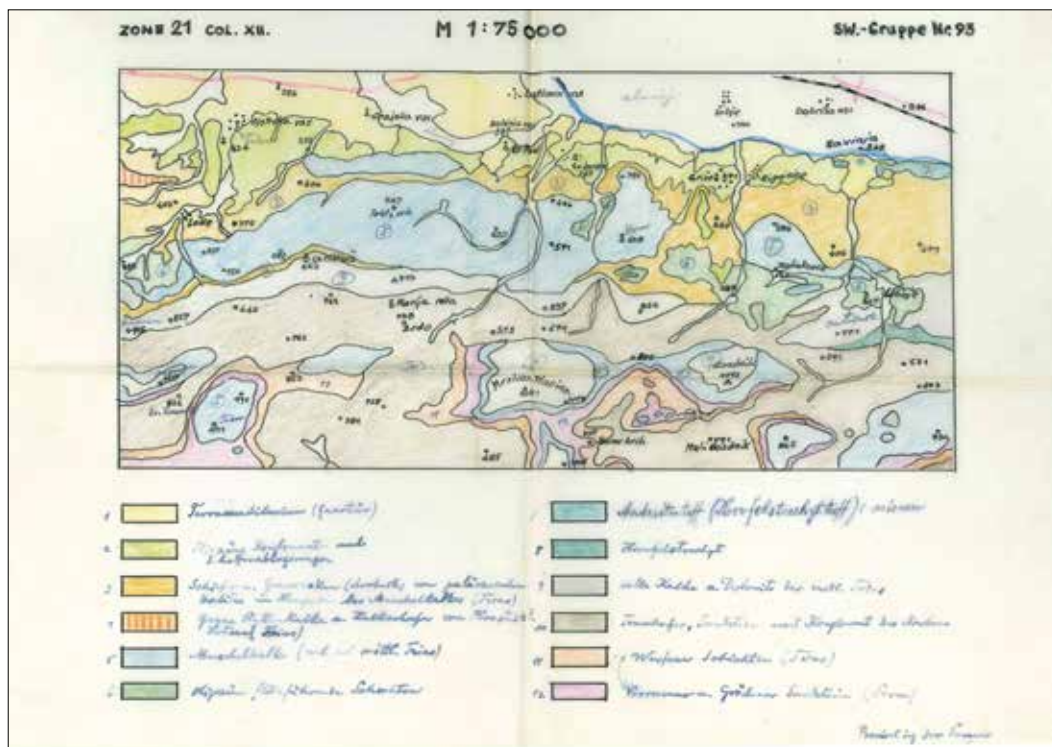
Gozdarstvo v času in prostoru

specializacijo pri Braunu-Blanquetu med leti 1935-1937, ko svoje botanično znanje izpopolnjuje na Station Internationale de Géobotanique méditerranéenne et Alpine (SIGMA) v Montpellieru. Spoznava zahodnosredozemsko floro in vegetacijo, se seznanja z metodami fitosociologije in sinekologije. V času svojega bivanja zbere okrog 1200 herbarijskih pol. Na fitogeografski ekskurziji na Poljskem se seznanja s prof. dr. Ivom Horvatom, s katerim močno vplivata na razvoj botanike in fitosociologije v Jugoslaviji.

Med leti 1947 - 1954 je obdobje njegovega delovanja v gozdarski stroki. Službo nastopi na Gozdarskem inštitutu Slovenije, vendar ga po petih letih (31.12.1952) odpustijo kot primer »idejno nezanesljivega znanstvenika«. Po posredovanju Titovega urada sklep razveljavijo. V letu 1953 je nameščen pri Zvezi gozdnih gospodarstev in podjetij gozdarstva v Ljubljani, do 30.4.1954 pa služi na tudi Sekciji za pogozdovanje in melioracijo Krasa. Obdobje »gozdarjenja« je tudi obdobje različnih poskusov revolucionarno

zagretilih sodelavcev, da ga osebno in strokovno diskreditirajo. Ko z današnje perspektive neobremenjeno gledamo na zgodovinsko dogajanje v takratnem obdobju slovenskega gozdarstva, je jasno, da so bili razgledani »Wraberji«, ki so videli onkraj planskih sečenj in obvezne oddaje, ki so dale m³ lesa na oltar za izgradnjo porušene domovine, zelo neprijetna vest na hitro priučenim logarjem, ki so slepo izpolnjevali partijske direktive.

Kot je v spominskem zborniku zapisal dr. Mitja Zupančič: «Ukvarjal se je s fitosociološkim in ekološkim proučevanjem vegetacije, predvsem gozdne na slovenskem ozemlju. Monografsko je obdelal in tipološko kartiral gozdno vegetacijo ekološko-tipološko značilnejših gozdnih področij (Pohorje, Triglavsko pogorje, Slovensko primorje. V sodobno gospodarjenje z gozdovi je uvajal znanstvene biološke osnove (uporabna fitosociologija, gozdna genetika, melioracije itd.). Znanstvene naloge je reševal kompleksno in navezoval znanje o vegetaciji na probleme genetike gozdov, palekološke raziskave, posebno se je posvečal študiju

Slika 5: Študijske prostorske risbe in skice (foto: arhiv - spominska soba Botanični vrt v Ljubljani)

Slika 6: Doktorska disertacija (foto: zasebni arhiv T. Wraber)

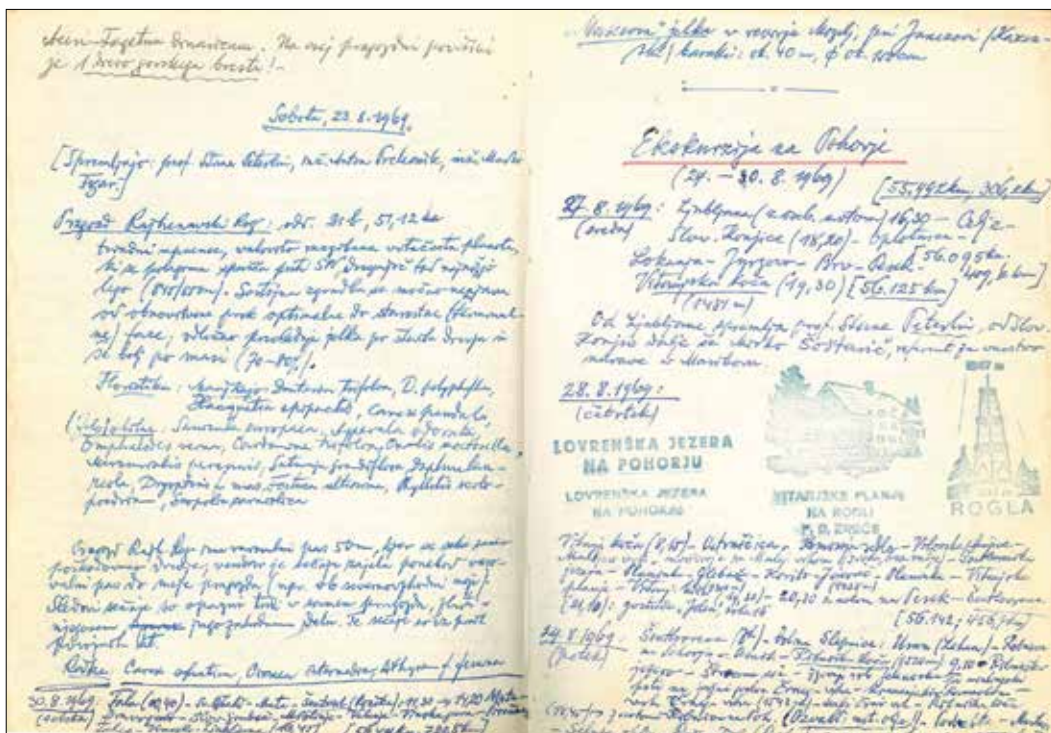
Gozdarstvo v času in prostoru

sinekologije in sinsistematike uvrstitve vegetacijskih združb. Med dolgoletnim terenskim delom, ki je zajelo vso Slovenijo, je spoznal floro in vegetacijo naše in sosednjih dežel in zato je bilo prav njemu poverjeno vodstvo vegetacijskega kartiranja. Na področju fitocenologije je dosegel izredne uspehe, ki so odjeknili tudi v svetu. Znanstveno misel je zasnoval široko, saj se je uveljavil tudi v fitogeografiji, sinekologiji, vegetacijskem kartiranju in varstvu narave. Bogato znanje iz fitocenologije je posredoval gozdarjem in biologom, s kolegi oral ledino na tem področju in po njihovi zaslugi se je ta veda danes trdno uveljavila v gozdarstvu. Na Biološkem inštitutu SAZU je organiziral sistematično raziskovanje vegetacijske oodeje Slovenije, ustanovil fitocenološko skupino in jo vodil. Bil je eden glavnih organizatorjev tega raziskovanja v Jugoslaviji. Pomembno je tudi sodeloval s številnimi domačimi in tujimi znanstveniki in ustanovami biološko-ekološke, fitosociološke in gozdno-tipološke smeri, kar je pripomoglo k ustanovitvi najbogatejše fitocenološke knjižnice v Sloveniji. Zbral je obsežen herbarij, ki ga je podaril ljubljanski Univerzi.«

Napisal je več kot 100 strokovnih elaboratov za gozdna gospodarstva. Ohranjeni terenski zapiski so neprecenljiv vir vpogleda v stanje gozdne vegetacije na Slovenskem v obdobju, ko je slovenski gozd »plačal davek revoluciji in socialističnemu razvoju«. Njegov doprinos k poznavanju in intenzivnem raziskovanju gozdne vegetacije Slovenije pa je za nadaljnji razvoj slovenske gozdarske stroke, ki je v svetu uveljavila trajnostni pomen sonaravnega gospodarjenja, neprecenljiv in aktualen še danes.

Da je že v teh viharnih povojnih obdobjih na široko zastavil poznavanje ne samo vegetacije temveč narave kot celote, se je odrazilo v kasnejših letih, ko je postal kustos Prirodoslovnega muzeja Slovenije, leta 1954 tudi honorarni sodelavec Biološkega inštituta SAZU, kjer je do leta 1961 napredoval v znanstvenega svetnika. Leta 1969 je postal častni član Prirodoslovnega društva Slovenije in bil izvoljen za dopisnega (po sedanjem sistemu izrednega) člana SAZU in dopisni član Italijanske gozdarske akademije v Firencah.

Kot piše Peterlin: »je šele na tem mestu (SAZU op.a.) prišla do veljave njegova ožja specializacija

Slika 7: Redovalnice in zapiski (foto: arhiv - spominska soba Botanični vrt v Ljubljani)

in možnost navezovanja strokovnih stikov z jugoslovanskimi, predvsem pa mednarodnimi ustanovami in raziskovalci. V teh krogih je bil cenjen in priljubljen. Brezhibno je obvladal tri tuje žive jezike ter oba klasična. Dosegel je tudi, da je slovenščina postala tretji uradni jezik v mednarodnem Vzhodnoalpsko-dinarskem društvu za proučevanje vegetacije. Po smrti dr. Angele Piskernik je postal vodja jugoslovanske delegacije v Mednarodni alpski komisiji (CIPRA). CIPRA je bila tedaj medvladna komisija šestih držav, ki imajo dele Alp (Avstrija, Francija, Jugoslavija, Liechtenstein, Nemčija in Švica). Po zgledu ZR Nemčije, ki je prenesla članstvo na deželo Bavarsko, je Jugoslavija za to pooblastila SR Slovenijo. Menda je Maksa Wraberja predlagal za delegata CIPRA ing. Milan Ciglar, partizan, gozdarski strokovnjak, poštenjak in velik ljubitelj narave.«

S tem obdobjem se je končala tudi politična gonja in Wraber se je uveljavil tudi kot znanstvenik mednarodnega pomena in eden tistih strokovnjakov, ki so že takrat prepoznali grožnja uveljavljanja in napredovanja industrializacije za vsako ceno. Ko tako zaokrožimo njegovo bit in delovanje, je pojem naravovarstvenika logična izpeljanka njegovega delovanja.

Kot akademik je čutil in izpolnjeval svojo dolžnost pisanja in objavljanja strokovne literature. Maks Wraber je avtor številnih znanstvenih, strokovnih in poljudnih člankov ter razprav. Sodeloval je tudi pri izdelavi okrog 100 strokovnih elaboratov za gozdna gospodarstva in napisal štiri monografije:

- *Classe des Rudereto-Secalinetales, Groupements messicoles, culturaux et nitrophiles-ruderales du cercle de végétation méditerranéenne; prodrome des Groupements végétaux*, 3 (Montpellier 1936; z J. Braunom-Blanquetom)
- *Rastlinska biološka oblika — zrcalo življenjskih pogojev* (1946) (COBISS)
- *Gojenje gozdov v luči genetike* (1950) (COBISS)
- *Gozdna združba jelke in okroglostne lakote v Sloveniji — Galieto rotundifolii-Abietetum Wraber, 1955* (1959) (COBISS)

Objavljal je v številnih strokovnih in poljudnoznanstvenih revijah. Za svoj prispevek fitogeografskemu kartiranju Slovenije je leta 1970

prejel nagrado sklada Borisa Kidriča. Leto prej je bil izvoljen za dopisnega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti ter inštitucije Accademie italiana di scienze forestali iz Firenc. Njegova zasebna knjižnica strokovne literature, osebne korespondence, zapiskov ter dnevnikov ima danes dragocen pomen za vpogled v razvoj povojnih znanosti v naravoslovju in vpogled v značaj človeka, ki mu prelomni trenutki našega veka niso zlomili osebnega dostojanstva, poštenosti in domoljubja, čeprav mu je bila domovina velikokrat kruto mačehovska.

Kadarkoli človek odide v večno družbo svojih prednikov, se nam zdi vedno prežgodaj. Maks Wraber je umrl star 67 let in kot pravi Peterlin »na višku svojih ustvarjalnih moči«. Razmišljujoč znanstvenik, ki je živel krščanske vrednote, je svoj drobni, a pomemben prispevek vesoljnemu univerzumu narave poklonil enako vdano, kot je odgovorno sprejemal odločitve svojega življenja.

Ljudmila Medved, univ.dipl.ing.gozd.

VIRI:

- Medved L. 2018. Zasebni arhiv.
- Peterlin S. 2016. Maks Wraber: Botanik, ki je reševal zgornjo Sočo. Delo, Sobotna priloga (30.04.2016).
- Rustja B. 2008. www.Revija.ognjisce.si/revija-ognjisce/63-gost-meseca/1887-tone-wraber-o-svojem-ocetu (11.6.2018).
- Wikipedija. 2018. https://sl.wikipedia.org/wiki/Maks_Wraber (11.6.2018).
- Wraber T. 2005. Maks Wraber (1905-1972), življenje, predano botaniki. Flora in vegetacija Slovenije ter sosednjih območij 2005. Zbornik prispevkov in izvlečkov simpozija. Botanično društvo Slovenije, Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Ljubljana: 6-9.
- Wraber T. 2008. Maks Wraber: Ljubljanski študenti biologije pred 80 leti v Dolini Triglavskih jezer in na Triglavu. Planinski vestnik, 108, 8: 4-13.
- Wraber T. 2018. Zasebni arhiv in podatki.
- ZGS Območna enota slovenj Gradec. 1964. Tipološki opisi gozdne vegetacije za gozdnogospodarske enote Radlje levi breg, Slovenj Gradec, Zgornja Mežiška dolina., Mozirje in Gornji grad, Celje, Mislinja 1951, 1956, 1957, 1959, 1963, 1964.
- Zupančič M. www.sazu.si/clani/maks-wraber (11.6.2018).
- Ljudmila Medved – Zasebni arhiv